

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2019.75.10>
УДК 338.48-32

В. Вишневецький, д-р геогр. наук, проф.
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2900-1598>
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

ЕКСКУРСІЯ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ

Виконано критичний аналіз визначення сутності екскурсії. Зазначено, що в наявних визначеннях доволі часто акцентується увага на науковій функції екскурсії, чого в більшості випадків немає. Не можна також відносити екскурсію до розваги. Це її другорядна функція. Показано, що технічний прогрес зумовив деякі зміни сутності екскурсії, а також ролі екскурсовода. Нині можливе те, що екскурсія відбувається і без нього. Наведено нове визначення екскурсії, яке відповідає її справжній сутності. Найважливішою функцією екскурсії є отримання нових знань, які є підґрунтям виховної функції. У свою чергу, знання отримують завдяки використанню певних наукових методів. Звичайно ці методи поділяють на емпіричні та теоретичні, простіше кажучи, методи збирання первинного матеріалу і методи їх обробки. До перших належать спостереження, вимірювання, дослід, експеримент, опитування. Численними є й теоретичні методи пізнання: опис, пояснення, порівняння, аналогія, аналіз, синтез, індукція, дедукція, систематизація, класифікація, узагальнення та кілька інших. Наведено приклади використання цих методів в екскурсії. Зазначено, що обмеження методів, що використовуються в екскурсії, погіршує її ефективність, зокрема, через втрату уваги екскурсантів. Показано, що екскурсія передбачає не лише застосування численних методів пізнання, вона сама може розглядатися як такий окремий метод. Особливістю цього методу полягає в поєднанні класичних методів пізнання, а також у властивих для екскурсії складових, а саме русі екскурсантів, наближенні до екскурсійних об'єктів, їх показі та розповіді про них. Крім того, важливим є наближення до середовища перебування цих об'єктів. Усе це сприяє сильнішому впливу на органи чуття, посиленню уваги екскурсантів і, зрештою, кращому засвоєнню інформації. Як наслідок, деякі екскурсії запам'ятовуються на все життя.

Ключові слова: екскурсія, метод, функція, об'єкт, пізнання.

Постановка проблеми. Екскурсія – суспільно-корисне явище, що збагачує інтелект людини, є методом отримання нових знань, способом проведення вільного часу і комунікації людей. Водночас саме проведення екскурсії є працею екскурсовода, засобом отримання певних матеріальних благ. Екскурсійна діяльність належить до сфери послуг, яка, у свою чергу, є складовою національної економіки. Зрештою, екскурсійна діяльність у світі є професією мільйонів людей, в Україні – десятків тисяч. Усе це свідчить про важливість екскурсійної діяльності та доцільності зусиль, спрямованих на підвищення її ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика кількість наукових праць, присвячених сутності екскурсії, їх різноманіттю та ін. [2–7, 9–12]. Водночас навіть у поширених визначеннях цього суспільного феномена присутні очевидні недоліки. Більшість авторів на це не звертає уваги, зосереджуючи її переважно на різноманітності екскурсій, їх класифікації, підготовці та особливостях проведення. При цьому часто повторюються тези класика екскурсоводства Ємельянова Б.В. [5] без їх прискіпливого аналізу та ігноруючи зміни, що відбулися за останні десятиліття.

Важливо, що екскурсія доволі тісно пов'язана з туризмом і саме тому цей термін неодноразово зустрічаються в Законі України "Про туризм" (1995 р.). Проте, як не дивно, закон не містить тлумачення цього терміна. У зв'язку з цим доречно проаналізувати його визначення за іншими джерелами.

У Малій радянській енциклопедії (1960 р.) сказано, що екскурсія є колективною поїздкою або походом у визначні місця з науковою, загальноосвітньою чи культурно-освітньою метою. Зауважимо, що слово "колективний" необов'язкове, адже екскурсантом може бути лише одна людина. Не можна погодитися і з тим, що наукову функцію у наведеному визначенні поставлено на перше місце. Можна припустити, що в екскурсії можливі наукові дослідження, але лише в рідкісних випадках. Принаймні помилковим є першочергова згадка наукової мети. Недоліком наведеного визначення є також слово "визначних", яке істотно звужує перелік об'єктів, що відвідуються. В якомусь регіоні може зовсім не бути визначних об'єктів, але це не означає того, що там неможливе проведення екскурсії. Насправді, екскурсію можна провести практично будь-де, головне щоб це було комусь цікаво.

Не дуже добре і те, що у визначенні двічі присутня складова слова "освітня".

У Великій радянській енциклопедії (1978 р.) подано таке визначення: "Екскурсія – відвідання визначних об'єктів (пам'ятки культури, музеї, підприємства, місцевість і т.ін.), форма і метод оволодіння знаннями. Виконується, як правило, колективно під керівництвом спеціаліста-екскурсовода". Як видно, слово "визначних" тут знову присутнє. Додамо, що у визначенні, та ще й короткому, небажане використання дужок.

Вікіпедія містить наступне визначення: "Екскурсія (від лат. *excursio* – прогулянка, поїздка, похід) – колективне відвідування музею, пам'ятного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою. Показ об'єктів відбувається під керівництвом кваліфікованого спеціаліста – екскурсовода, який передає аудиторії бачення об'єкта, оцінку пам'ятного місця, розуміння історичної події, пов'язаного з цим об'єктом. Екскурсії можуть бути як самостійною діяльністю, так і частиною комплексу туристичних послуг".

Це визначення містить цілу низку недоліків. Найпершим з них є звуження змісту словом "колективне", про що вже була мова. Те саме стосується згадка про науку. У наведеному визначенні з кількох засобів передачі та отримання інформації чомусь згадано лише показ. Отже, за цим визначенням люди, позбавлені зору, не можуть бути екскурсантами. Насправді відсутність зору частково може бути компенсована використанням в екскурсії інших органів чуття людини: слуху, дотику, смаку, нюху. Зокрема існує можливість знайомства таких людей зі смаком якихось продуктів чи напоїв, запахом предметів, звучанням музичних інструментів тощо. У разі проведення екскурсії для незрячих людей більшою стає роль розповіді. У наведеному визначенні невдалим є й підкреслення фахового рівня екскурсовода. Додамо, що автор чи автори наведеного визначення, судячи з усього, не бачать відмінності у словах "оцінка" та "оцінювання".

Виклад сутності екскурсії в англійській версії Вікіпедії також далеке від ідеального. Нею вважається подорож людей з метою дозвілля, освіти або фізичних цілей. Остання ознака, яку до того ж подано альтернативною, важко зрозуміла. В англійській версії сказано також про те, що екскурсія часто є доповненням до туристичних подорожей. З цим твердженням є сенс погодитися, адже екскурсія справді є важливою складовою туризму.

Близьким до вищенаведеного є визначення, яке міститься у словнику [13] – коротка мандрівка задля розваги, звичайно групою людей.

Додамо, що поняття "excursion" в англійській літературі часто має інший зміст, ніж той, до якого звикли в Україні. Доволі часто під цим словом розуміється просто вихід назовні або якийсь відхилення від звичайного [13, 14]. Ближчим до українського поняття "екскурсія" є англійський термін "guided tour" [11, 12]. Як видно, у самому його первісному написанні присутня згадка про гідів або ж екскурсовода. Певною мірою це позначається і на змісті відповідних публікацій, які значною мірою висвітлюють особливості відповідної професії. Зокрема у праці [11] висловлено думку, що екскурсія ніби є виставою, а екскурсовод актором, Загалом моніторинг поняття "екскурсія" кількома європейськими мовами свідчить про те, що його суть для більшості публікацій неважлива. Це стосується навіть монографічних видань.

За Ємельяновим Б.В. [5] "екскурсія – методично продуманий показ визначних місць, пам'яток історії і культури, в основі якого лежить аналіз об'єктів, що перебувають перед очима екскурсантів, а також уміла розповідь про події, пов'язані з ними".

Прочитавши це визначення, можна припустити, що йдеться про лекцію, в якій на екрані показують визначні місця, зокрема пам'ятники історії та культури. Зрозуміло, що коли писалася відповідна книга [5] (точніше її перше видання), такі можливості у лекторів були відсутні. Але, на жаль, у наведеному вище визначенні екскурсії пропущено кілька дуже важливих її ознак, зокрема рух екскурсантів та їх наближення до об'єктів ознайомлення. Крім того, не можна погодитися з тим, що з багатьох методів пізнання автор виділив лише аналіз.

Ще одне визначення можна знайти у праці [6]: "Екскурсія – форма і метод набуття знань та організації дозвілля. Передбачає відвідування визначних місць та об'єктів, їх пізнання під керівництвом фахівця-екскурсовода".

На жаль, і це визначення не можна вважати ідеальним, зокрема, через слабку інформативність його першої частини. Фактично у ній присутня єдина ознака – належність екскурсії до дозвілля. З такою думкою не можна погодитися. Однією з функцій екскурсії дійсно є розвага, але вона другорядна. Не можна ототожнювати професію аніматора – людини, яка розважає людей, з професією екскурсовода – людини, яка насамперед передає знання. Про недоречність використання "визначний" уже була мова. Цікаво, що у згаданій праці [6] наводиться й інше визначення: "Сьогодні екскурсія – це процес пізнання людиною навколишнього світу, що передбачає ознайомлення з об'єктами "наживо", тобто в місцях їхнього розташування". Мимоволі виникає запитання яка ж точка зору з наведених пріоритетна.

У згаданій вище праці [6] подано перелік основних функцій екскурсії, зокрема, виховання та розширення світогляду. Насправді виховна функція ґрунтується на знаннях, що передаються та отримуються. Тому вона, хоч і дуже важлива, але є похідною від пізнавальної. Що ж до розширення світогляду, то це повністю відповідає пізнавальній функції.

Насамкінець наведемо ще одне визначення, яке належить до найстаріших: "Екскурсія – вивчення об'єктів в їх природному середовищі (локальний принцип) та у зв'язку з переміщенням свого тіла у просторі (моторний принцип)" [10].

Окремо варто зупинитися на словах щодо присутності в екскурсії екскурсовода, про що згадується в кількох визначеннях. На думку автора, така присутність звичайна і бажана, але необов'язкова. Нехай частково, але

екскурсовода може замінити довідник, детальна карта, аудіогід, смартфон. Смартфон дає змогу встановити своє розташування та назву розташованих поряд об'єктів. За цією назвою, звернувшись до якоїсь з пошукових систем, можна швидко знайти потрібну інформацію про об'єкт, що викликав інтерес. Зручною та інформативною у подорожах та екскурсіях є, зокрема, програма Maps.Me. Важливими її якостями є не лише встановлення розташування, а й велика просторова деталізація місцевості. Більше того, – зазначена програма може функціонувати в режимі оффлайн. Завдяки смартфону можлива і комунікація з кимось із знайомих чи друзів, які можуть надати додаткову інформацію. Насправді, маючи смартфон, є змога завантажити й аудіо-екскурсію, тобто отримувати звуковий супровід без присутності екскурсовода. Такий супровід пропонується найбільшими музеями світу. Те саме стосується екскурсійних маршрутів у великих містах і, зокрема, в Києві.

Мета цієї статті полягає в уточненні визначення екскурсії, а головне у висвітленні наукових методів, які можуть бути її складовою.

Методика виконаного дослідження спирається на використання численних методів пізнання, опрацьованні великої кількості емпіричних фактів, отриманих під час багатьох екскурсій. Значну увагу, зокрема, приділено аналізу наявних визначень екскурсії. Крім того, у праці використано такі широковживані аналітичні методи досліджень, як опис, пояснення, порівняння та ін.

Виклад основного матеріалу

Наведені вище визначення екскурсії не можна вважати ідеальними. Певною мірою вони застаріли. У зв'язку з цим автор вважає за потрібне запропонувати таке визначення: екскурсія – відвідання цікавих місць із метою отримання нових знань і вражень. Є способом проведення вільного часу і методом оволодіння знаннями.

Хоча це визначення є лаконічним, у ньому згадано основні функції екскурсії: отримання нових знань, а також відпочинок, розвага. Крім того, у визначенні присутні такі важливі ознаки екскурсії, як наявність об'єктів відвідання, а також рух до них.

У наведеному визначенні екскурсії її головною функцією є отримання нових знань. Знання ж отримують з використання певних методів. Чи можливе їх використання в екскурсії? Поза сумнівом! Більше того, активна участь екскурсантів в отриманні нових знань робить саму екскурсію ефективнішою, а її результати вагомішими. Деякі цікаві екскурсії можуть запам'ятися на все життя.

Загалом методів пізнання дуже багато. Найчастіше їх поділяють на емпіричні та теоретичні, простіше кажучи, на методи збирання первинного матеріалу та методи їх обробки. Існують й інші погляди щодо класифікації методів, які звичайно складніші [1, 8] та суперечливі. Так, у праці [1] виділяють емпірико-теоретичні методи дослідження, як проміжні між емпіричними і теоретичними.

До емпіричних методів належать спостереження, вимірювання, дослід, експеримент, опитування.

Найпоширенішим методом в екскурсії є спостереження, яке може відбуватися свідомо чи несвідомо. Такий екскурсійний прийом, як звертання уваги на щось ґрунтуються саме на здатності людини спостерігати, звертати на щось увагу. Зокрема можна звернути увагу на таку особливість ліванського кедру, як майже горизонтальне розташування гілок цього дерева. Можна звернути увагу на характерний колір будинків, який відповідає архітектурному стилю бароко. Подібних прикладів можна навести безліч (рис. 1).

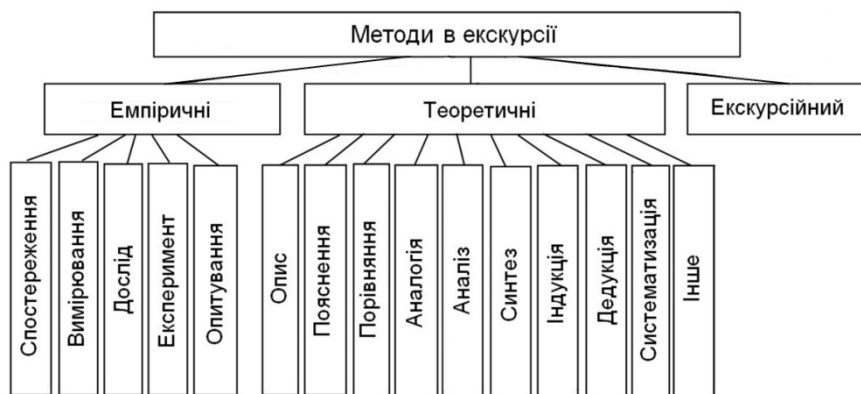

Рис. 1. Методи, що можуть бути використані в екскурсії

Звичайно спостереження відбуваються без якихось технічних пристроїв, але їх використання також можливе. Зокрема в музеї мікрмініатюр М. Сядристого не можна обійтися без мікроскопу, адже об'єкти огляду дуже маленькі.

В екскурсії можливе і вимірювання, хоч і не дуже точне, адже воно виконується без будь-яких приладів і засобів. Так, під час екскурсії в якомусь парку чи лісі можна виміряти обхват стовбура товстого дерева. Один сантиметр окружності дерева приблизно відповідає одному року його віку. Отже, якщо стовбур вдалося обхопити двом людям, вік дерева приблизно становить 350 років. За певних умов можна навіть виміряти висоту дерева, зокрема, за довжиною тіні, що відкидається.

Дослідом загалом вважається здійснення дії на об'єкт з метою отримання якоїсь додаткової інформації. Зокрема, під час екскурсії у дендропарку "Олександрія" можна провести дослід щодо поширення звуку в колонаді "Луна". Пригощаючи голубів на площі Св. Марка у Венеції крихтами хлібу чи соняшниковим насінням, можна з'ясувати, що цим птахам більше до смаку. Цікавим є також дослід з маятником Фуко, завдяки якому є змога з'ясувати факт обертання Землі навколо своєї осі. У минулому такий маятник гойдався в Ісаївському соборі у м. Ленінград (Санкт-Петербург). Нині маятник Фуко можна побачити в бібліотеці Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського".

Доволі обмеженими є можливості проведення в екскурсії експерименту – цілеспрямованої дії, якою управляє експериментатор. Проте, відвідуючи музей "Експериментаніум" у Києві, можна стати не лише свідком кількох експериментів, а й їх учасником. Не випадково, що такий музей для багатьох відвідувачів (насамперед молоді) значно цікавіший, ніж музей, в якому експонати лежать нерухомо під склом вітрин. Цікавий експеримент можна провести, запропонувавши комусь з екскурсантів дістатися якогось розташованого поблизу об'єкта із закритими очима (звісно, дотримуючись правил безпеки). Оскільки у більшості людей права частина тіла розвиненіша за ліву, кроки правою ногою є довшими. Тож, уже за кілька десятків метрів можна спостерігати, як людина відхиляється ліворуч.

Використане вище слово "спостерігати" показує присутність доволі простого методу спостереження у складніших методах. Фактично спостереження присутне в усіх емпіричних методах пізнання.

Додамо, що проведення експерименту передбачає використання не лише спостереження, а й теоретичних методів, про які мова піде нижче.

Опитуванням в екскурсії можуть бути охоплені лише самі екскурсанти. Таке опитування може бути виконано як на початку, так і наприкінці екскурсії. Зокрема на початку екскурсії шляхом опитування можна дізнатися про те, ким є екскурсанти, звідки вони прибули. Це дасть змогу наводити логічніші приклади та аргументи. Опитування наприкінці екскурсії також корисні. Завдяки ним можна досягти повторення переданої інформації, тим самим посиливши її запам'ятовування.

Численними є теоретичні методи пізнання: опис, пояснення, порівняння, аналогія, аналіз, синтез, індукція, дедукція, систематизація, класифікація, узагальнення та ін. Кожен із цих методів також може бути використаний в екскурсії.

З перелічених методів невід'ємним в екскурсії є опис, який полягає у передачі певної інформації про об'єкт чи явище. Звичайно словесний опис і є змістом роботи екскурсовода. Цей опис відбувається у формі розповіді, яка супроводжується показом об'єкта. Хоча роль опису в екскурсії величезна, зловживання цим методом недоречне. Це пояснюється хоча б тим, що опис передбачає активність лише екскурсовода. Пасивність екскурсантів може призвести до втрати ними уваги.

Другим за важливістю теоретичним методом в екскурсії є пояснення. Поширенню цього методу та його ефективності сприяє те, що він дає відповіді екскурсантам на те, що не зовсім зрозуміле. Наприклад, під час відвідання Генуезької фортеці у Криму може виникнути запитання про те, де брали воду її захисники. Поясненням є її підведення підземним шляхом з джерела, що розташоване вище в горах за межами фортеці. Пояснення потребує і факт того, що будинки у Венеції, що стоять безпосередньо у воді, залишаються при цьому абсолютно сухими. Поясненням є те, що ці будинки зведені не з цегли на основі глини, що є звичним для України, а з природного каменю з мінімальною гігроскопічністю.

Порівняння в екскурсії також можливе. Зокрема під час відвідання якогось музею можна звернути увагу на відмінності давньогрецької і давньоримської скульптури, на відмінності творчості різних художників. Те саме стосується особливостей архітектурних стилів.

Індукція – метод, в якому на основі знання про окреме, роблять висновок про загальне. Хоч сутність згаданого методу відома далеко не всім, це не означає, що метод є занадто складним. Так, перебуваючи в Херсонесі, можна звернути увагу на близькість руїн стародавнього міста до берега моря. За одним лише цим фактом екскурсанти можуть дійти висновку про підвищення рівня Світового океану і навіть приблизно оцінити швидкість цього підвищення.

Під час екскурсії можна застосувати й дедукцію – метод, що полягає в отриманні висновків про конкретне на основі загальних знань. Так, відвідувачам Антонієвих печер у Чернігові можна заздалегідь поставити запитання щодо температури повітря в цих печерах – при цьому незалежно від пори року. У цьому разі достатньо знати, що температура в печерах близька до середньорічної в цій місцині.

Застосування методу аналогії також можливе в екскурсійній діяльності. Сутність методу полягає у перенесенні знань з якогось більш відомого явища чи об'єкта на менш відомий. Цей метод спирається на метод порівняння. Метод аналогії, зокрема, можна використати в екскурсії до змієвих валів. З цим їх можна порівняти? Вірогідно із захисними стінами, щоправда, виконаними з ґрунту. За цим можна дійти висновку про те, з якого боку розташований рів біля валу та яке розташування мають змієві вали загалом. Можна не знати, чи є їстівним водяний горіх. Але той факт, що добре знаний волоський горіх є їстівним, може стати підказкою, що і водяний горіх також можна їсти. У цьому можна легко переконатися під час екскурсії. Один лише факт розбиття горіху та вживання його серцевини неодмінно активізує увагу екскурсантів.

Поширеним методом в екскурсії є й аналіз. Цей метод являє собою процес уявного розчленування складного об'єкта чи явища на частини для кращого розуміння. Метод використовується як при підготовці екскурсії, так і під час її проведення. Аналіз, зокрема, доцільний у відповідях на такі запитання: "Де провести екскурсію?", "Якою має бути її тривалість, яким маршрутом?" та ін. Відповіді на ці запитання потребують використання аналізу.

Окремо може бути згаданий синтез – науковий метод, який полягає в отриманні цілісного уявлення про щось за даними про якісь складові. Так, лише за окремими деталями, побаченими чи почутими під час екскурсії, можна зробити висновки про культуру регіону.

Важливим є те, що екскурсія передбачає не лише застосування численних методів пізнання, вона сама може розглядатися як такий окремий метод. Особливість цього методу полягає в поєднанні класичних методів пізнання, а також властивих для екскурсії складових, а саме русі екскурсантів, наближенні до екскурсійних об'єктів та розповіді про них. Важливо, що при цьому відбувається наближення не лише до екскурсійних об'єктів, а й до середовища, що їх оточує. Це сприяє сильнішому впливу на органи чуття, посиленню уваги і відповідно кращому засвоєнню інформації. Тож, не випадково, що деякі екскурсії запам'ятовуються на все життя.

Висновки.

Нааявні визначення екскурсії здебільшого неточні та застарілі. Найважливішою функцією екскурсії є передача нових знань. Іншими важливими функціями є дозвілля або ж розвага, а також комутативна функція. У свою чергу на нових знаннях ґрунтується виховна функція екскурсії. Той факт, що знання отримують з використанням певних наукових методів, дає змогу їх використання в екскурсійній діяльності. Більше того, присутність в екскурсії різних методів пізнання є важливим чинником її збагачення та посилення ефективності. Наведено приклади використання наукових методів в екскурсії. Показано, що екскурсія передбачає не лише застосування численних методів пізнання, вона сама

може розглядатися як такий окремий метод. Особливість цього методу полягає в поєднанні класичних методів пізнання, а також властивих для екскурсії складових, а саме русі екскурсантів, наближенні до об'єктів та середовища їх розташування. Усе це сприяє сильнішому впливу на органи чуття, посиленню уваги і відповідно кращому засвоєнню інформації.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В.С., Полонський Л.Г., Аверчинков В.І., Малахов Ю.А. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. – К.: НТТУ "КПІ", 2015. – 276 с.
2. Вишневський В.І. Використання космічних та інформаційних технологій в екскурсійно-туристичній діяльності // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2018. – Вип. 1 (70). – С. 79–83.
3. Дзекунов А.М. Навчальна екскурсія в системі шкільної та позашкільної освіти // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 8 (42). – С. 114–125.
4. Долженко Г.П. Экскурсионное дело: учебное пособие для бакалавров и магистров. – Ростов н/Д: Феникс, 2012. – 308 с.
5. Емельянов Б.В. Экскурсоведение: учебник. – М.: Советский спорт, 2008. – 216 с.
6. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: навч.-метод. посібник. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. – 144 с.
7. Нездоймінов С.Г. Організація екскурсійних послуг: навч.-метод. посібник. – Одеса: Астропринт, 2011. – 216 с.
8. Пащенко В.М. Методологія і методи наукових досліджень: навч. посібник. – Ніжин: Вид-во "Аспект-Поліграф", 2009. – 2012 с.
9. Поколюдна М.М. Організація екскурсійної діяльності: підручник. – Харків: нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – 2017. – 180 с.
10. Райков Б.В. Методика і техніка екскурсій. – Москва-Ленінград, 1930. – 116 с.
11. Megeed J.W. The Guided Tour – A Co-produced Tourism Performance. 2010. – 245 p.
12. Zillinger M., Jonasson M., Adolfsson P. Guided Tours and Tourism. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism. – 2012. – Vol. 12. N 1.
13. Кембриджський словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org>
14. Словник компанії Merriam-Webster. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>

References:

1. Antonyuk V.S., Polonskyi L.G., Averchynkov V.I., Malakhov Ju.A. Metodolohiia naukovykh doslidzhen': navch. posibnyk. – K.: NTTU "KPI", 2015. – 276 s.
2. Vyshnevskiy V.I. Vykorystannia kosmichnykh ta informatsiunyykh tekhnologiy v ekskursijno-turystychnij diialnosti // Visnik Kyivskoho universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Neohraphiia. – 2018. – Vyp. 1 (70). – S. 79–83.
3. Dzekunov A.M. Navchalna ekskursiia v systemi shkilnoj ta pozashkilnoj osvity // Pedagogichni nauki: teoriia, istoriia, innovatsijni tekhnolohijy. – 2014. – N 8 (42). – S. 114–125.
4. Dolzhenko G.P. Ekskursionnoe delo: uchebnoe posobie dlya bakalavrov i magistriv. –R n/D: Feniks, 2012. – 308 s.
5. Emelyanov B.V. Ekskursovedenie: uchebnyk. – M.: Sovetsuj sport, 2008. – 216 s.
6. Korol' O.D. Orhanizatsiia ekskursijnykh poslug u turysmi: navch.-metod. posibnyk. – Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet, 2016. – 144 s.
7. Nezdojminov S.G. Orhanizatsiia eskursijnykh poslukh: navch.-metod. posibnyk. – Odesa: Astroprint, 2011. – 216 s.
8. Pashchenko V.M. Metodolohiia i metody naukovykh doslidzhen': navch. posibnyk. – Nizhyn: Vyd-vo "Aspekt-Polihraf". 2009. – 2012 s.
9. Pokolodna M.M. Orhanizatsiia eskursijnoj diyalnosti: pidruchnyk. – Kharkiv: nats. un-t misk. hosp-va im. O.M. Beketova. – 2017. – 180 s.
10. Rajkov B.V. Metodika i tekhnika ekskursij. – Moskva-Leninhrad, 1930. – 116 s.
11. Megeed J.W. The Guided Tour – A Co-produced Tourism Performance. 2010. – 245 p.
12. Zillinger M., Jonasson M., Adolfsson P. Guided Tours and Tourism. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism. – 2012. – Vol. 12. N 1.
13. Kемbridge slovnyk. URL: <https://dictionary.cambridge.org>
14. Slovnyk kompanij Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>

V. Vyshnevskiy, Doctor of Geographical Science, Professor
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2900-1598>
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

EXCURSION AS A METHOD OF COGNITION

A critical analysis of the essence of the excursion was given. It is noted that the available definitions often make focus on the scientific function of the excursion, which actually is not important. It is also not possible to consider excursion as entertainment. This is its secondary feature. A certain change in the essence of excursion occurred as a result of technical progress, which led to some reduction of the role of the tour guide. It is now possible that excursion takes place without him. The excursion is not necessarily a collective event. An individual excursion is possible as well.

A new definition of the excursion is given, which corresponds to its true essence: "excursion is a visit to interesting places in order to gain new knowledge and impressions. It is a way of spending free time and a method of getting of knowledge". Thus, the most important function of the excursion is the getting of a new knowledge, which is a basis of other functions, in particular, educational one. In turn, knowledge is gained through the use of certain scientific methods. Typically, these methods are divided into empirical and theoretical ones, in other words, methods of data collection and methods of their processing. The first group of methods includes observation, measurement, experiment, survey. The most common method in the excursion is observation, which is at the same time an integral part of other, more complicated methods. Numerous examples are given about the use of these methods in excursions, which enrich excursions, activate excursionists.

There are also numerous theoretical methods of cognition: description, explanation, comparison, analogy, analysis, synthesis, induction, deduction, systematization, classification, and some others. Among these methods, the most important in the excursion is a description. In many cases, this is the only method used by tour guides. At the same time, the abuse of this method impairs the effectiveness of excursion, in particular, a result of losing the attention of excursionists. Another widely used method is an explanation. The spread of this method and its effectiveness is facilitated by the fact that it gives answers to the questions, which are not entirely clear.

Many examples have been shown that excursion involves not only the use of these methods of cognition (both empirical and theoretical), but can itself be considered as such a separate method. The peculiarity of this method is to combine the classical methods of cognition, as well as the essential components of the excursion, namely the movement of excursionists, approaching to the excursion objects, their showing and commenting. All these peculiarities have additional influence on human feelings. It can be used not only by the visual and hearing organs but also by others. This enhances the attention of excursionists and, accordingly, promotes better assimilation of information. As a result, some excursions are remembered for life.

Keywords: excursion, method, function, object, cognition.

В. Вишнеvский, д-р геогр. наук, проф.
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2900-1598>
Национальный авиационный университет, Киев, Украина

ЭКСКУРСИЯ КАК МЕТОД ПОЗНАНИЯ

Выполнен критический анализ определения сущности экскурсии. Отмечено, что в имеющихся определениях довольно часто акцентируется внимание на научной функции экскурсии, чего в большинстве случаев нет. Нельзя также считать экскурсию развлечением. Это второстепенная функция экскурсии. Показано, что технический прогресс обусловил некоторое изменение сущности экскурсии, а также роль экскурсовода. Сейчас возможна экскурсия и без него. Приведено новое определение экскурсии, соответствующее ее настоящей сущности. Важнейшей функцией экскурсии является получение новых знаний, которые являются основой воспитательной функции. В свою очередь, знания получают благодаря использованию определенных научных методов. Обычно эти методы разделяют на эмпирические и теоретические, проще говоря, методы сбора первичного материала и методы их обработки. К первым относятся наблюдение, измерение, опыт, эксперимент, опрос. Многочисленны и теоретические методы познания: описание, объяснение, сравнение, аналогия, анализ, синтез, индукция, дедукция, систематизация, классификация, обобщение и т.д. Приведены примеры использования этих методов в экскурсии. Отмечено, что ограничение методов, используемых в экскурсии, ухудшает ее эффективность, в частности, из-за потери внимания экскурсантов. Показано, что экскурсия предполагает не только применение многочисленных методов познания, она сама может рассматриваться как такой особый метод. Особенность этого метода заключается в сочетании классических методов познания, а также присущих экскурсии составляющих, а именно движения экскурсантов, приближении к экскурсионным объектам, их показе и рассказе о них. Кроме того, важным является приближение к среде нахождения этих объектов. Все это способствует усилению воздействия на органы чувств, усилению внимания экскурсантов и, наконец, лучшему усвоению информации. Как следствие, некоторые экскурсии запоминаются на всю жизнь.

Ключевые слова: экскурсия, метод, функция, объект, познание.